

MIJN VOORoudERS

door K. JONCKHEERE

Altijd ben ik een geobsedeerde geweest in verband met voorouders. Waarschijnlijk omdat ik ze, langs vaderszijde, nooit heb gezien, nooit heb gesproken, nooit heb gekend. Van alle levenden slopen wij een beeld, een klank, een gebaar, wat scheikunde of stroom op, zodat hun afwezigheid slechts gedeeltelijk gemist wordt. De vader van mijn vader nooit te hebben ontmoet, heb ik altijd als een groot tekort aan gevoeld. Te meer daar mijn grootvader mijn voornaam droeg (ik eigenlijk de zijne) en het mij dikwijls overkwam, pratend in het geboortehuis van mijn vader te Leffinge bij Oostende, bij het horen van deze voornaam, te denken dat ik hij was. Dat die voornaam op zijn boers uitgesproken werd, zal tot deze weemoedige fictie wel bijgedragen hebben.

Ik herinner me duidelijk hoe mijn nieuwsgierigheid naar voorouders vroeg begonnen is en haar oorzaak vond eveneens in een dialektische afwijking. Mijn vader had een halfbroer maar in het Westvlaams wordt zo'n wezen verminkt tot « halve broer ».

Ik was bijna zes jaar en die nieuwjaaroctend verwachtten wij mijn peter, Peetje Valentijn. Hij zou komen nieuwjaren met zijn dochter Alice, van wie mijn vader bij de doopvont peter was geworden. Nieuwjaardagen zijn uiterst geschikt om familiebalansen op te maken en plots vernam ik uit het gesprek van moeder en vader dat Peetje Valentijn maar mijn vaders *halve* broer was. Zij schenen dit niet bijster tragisch op te nemen maar ik stelde mij mijn peter voor zonder benen. Ik was nog niet surrealistisch genoeg aangelegd om het beeld van een gewichtig familielid tot de onderste helft te herleiden of tot linker en rechter halvering. Ik moest dadelijk weten hoe die helften in elkaar zaten en dan heb ik voor het eerst dat wonder verhaal mogen vernemen over de *multiple splendeur* van mijn vaderlijke ouders. Laat me eerst nog zeggen dat mijn halfbloedeigen Peetje Valentijn die voormiddag tot mijn brave vader, die zijn petekind Alice een nieuwjaarsfooi wilde overhandigen, sprak : « Kamiel, gij moet gij niets geven aan Aliesje, 'k zal ik niets geven aan Chareltje, zo zijn wij effen ».

Peetje Valentijn was nochtans een welgestelde boer, mijn vader een spaarzaam politieagent, die alleen een sigaar rookte als hij ze kreeg. Ik begreep toen in elk geval dat men van een halve broer niet *alles* mag verwachten. Peetje Valentijns vader, Karel-Jozef Jonckheere, ook mijn grootvader (° Leffinge 1.3.1825), had dus zijn eerste vrouw verloren, was hertrouwd, zodat mijn vader nu kon geboren worden, samen met een koppel zusters. Toen mijn vader zijn plechtige kommunie had gedaan te Leffinge, stierf zijn vader aan de gevolgen van reuma en verkillingen († Leffinge 29.2.1892), opgedaan bij de dagtaak ; hij was namelijk turfsteker. Eén meter 92 moet hij als kist gekregen hebben.

In dat lage boerenhuisje, gelegen in de meersen, waar de wegen heten : Zwarte Weg en Snipgatstraat, en een eindje afwatering of geleed : de Kromme Voor, een hoeve : het Lang Koestal, — kon de weduwe, Amelie Decouter, het hofje niet alleen bewerken en ze hertrouwde. Een paar jaar nadien stierf zij, zodat de nieuwe vader weer alleen zat. Dit levensritme van sterven en hertrouwen heeft mij een stel grootvaders en grootmoeders bezorgd, die steeds jonger werden, d.w.z. dichter kwamen te staan bij mijn geboortedatum. Spijtig genoeg is de laatste « grootvader », Karelte Sanders, spelbreker geweest. Hij is niet hertrouwd. Zoniet kon het moment aanbroken zijn, dat ik ouder werd dan mijn grootouders.

Ik heb wel Katriene-Moeie gekend, de zuster van mijn echte grootvader. Eenmaal per jaar met Leffinge-kermis, gingen we haar, bij het terugkeren naar huis, in het dorp zelf goeien dag toegillen. Ze zat bestendig recht in een alkoof, met een scheve pijpjesmuts op, een breed hangend aangezicht vol wratten en haarbosjes en gierde alles wat ze nog te zeggen had : ze was zeer doof *maar ze wilde niet doof worden*. Ze stierf en de kermis nadien gingen we toch nog eens haar huis bezoeken. De aangetrouwde kleinkinderen hadden de alkoof weggebouwd en het leek me alsof de jonge kalkmuur voor goed het voorouderlijk verleden toegemetseld had.

Oostende, Diksmuide en Torhout verlaten ; nu eens de klei van hun klompen afstekende met een stok of een mes, dan weer het zand van tussen Mijn vaderlijke voorouders hebben nooit dat stukje West-Vlaanderen tussen hun tenen wegspoelende in een lisgracht, die niet diep genoeg was om 's winters een kronische overstroming tegen te houden.

Mijn ware grootvader, Karel-Jozef, werd gewonnen uit Philippus Jonckheere (° Zande, 11 oktober 1788) en Suzanne Kimpe (° Zevekote, 21 december 1792).

Die Fluppe Jonckheere, — zo zal hij in de wandel (als hij ooit tijd tot wandelen heeft gehad) wel geheten hebben —, was « tiende-steker » (*) onder de Hollander en de oudste zoon van Petrus-Jakobus Jonckheere, die van Moere afkomstig was, waar hij op 24 maart 1765 het licht zag, zonder dat zijn ouders wisten dat op dat moment in Engeland de gedichten van « Ossian » verschenen waren. Wat ik weet is dat Petrus-Jakobus op 20 oktober 1787, op 22-jarige leeftijd, zijn jonge benen ging leggen naast die van de 40-jarige weduwe Maria Vanhoutte-Desmet, die van haar Vital vier minderjarige kinderen meekreeg, welke dan, dank zij mijn bloed, vier halve broers bijkregen, waaronder Philippus hoger vernoemd. Carolus moet toen al een treffelijke voornaam gebleken zijn want de stamboom staat er mee vol geverfd.

Wat ik zeggen zal klinkt natuurlijk oneerbiedig : mijn voorouders kochten kinderen, stierven en werden dan regelmatig vervangen door tweede, derde en verdere vaders en moeders ; al hun namen uitgestippeld ziende op een groot blad papier, raak ik de indruk niet kwijt dat ze door de schepper bijeengebracht werden om als konijnen of biervliegen de wet van Mendel te illustreren, in de richting van mijn onontwarbaar geval.

(*) Tiende-steker was de werkmán, die voor de belastingagent op het veld telkens de 10e schoof moest omverwerpen ; ze bleef liggen tot de Staat ze kwam ophalen.

Bij mijn wete heeft er nooit één van hen in de bak gezeten of zijn vaderland verraden. Dat ze, de mannen, weduwen met kinders trouwden, kan ik op twee manieren uitleggen : ofwel kregen ze geen jonge, ofwel lieten ze zich verleiden door moeders op leeftijd. Tenzij er nog twee andere manieren mogelijk zijn : ze waren goed van inborst en kenden barmhartigheid en hulpbetoon ; ofwel waren ze zo arm dat ze een kleine hoeve konden in winning krijgen alleen als ze een weduwe en een trog kinderen op de koop toe namen.

Eén uit deze krioelende stam heeft mij altijd dromerig gemaakt. In de familie bleek zekere dag het verschijnsel van een « professeur André » te bestaan. Zo'n titel uit ons bloed was een glorieus besef. Van achter de koeien tot professor opengevuurwerkt ! Mijn koortsachtige opsporingen werden met sukses bekroond. « Le professeur André » was niemand anders dan Dries Jonckheere, die op avontuur is getrokken en ergens in het Zuiden van Frankrijk, — o Saintes-Maries-de-la-Mer, patronessen en bedevaartsoord van de giptenessen of zigeuners —, rondreist met foorbarak en woonwagen en goochelaar werd. Nooit heb ik hem ontmoet maar als zijn afstammelingen nog leven, ze zijn welkom. Ik tover voor hen een konijn in de pot. De voorouders van mijn moeder mogen er ook zijn. Zij stammen uit het gebied van de Midden-Leie.

Petrus De Clercq werd geboren te Machelen op 19 december 1835 en hij werd, kloeke troost voor zijn nazaten, 87 jaar († Machelen aan Leie, 4 augustus 1922).

Marie-Philomina Valcke, zijn echtgenote, stamt uit Anzegem (° 27 januari 1840) en werd er drieënzeventig († 6 januari 1913).

Beiden heb ik goed gekend ; zomermaanden aan een stuk bracht ik mijn verlof bij hen door met als hoogtepunt het « gilde » of kermis, die valt op Sint Kornelius, patroon tegen de kippen- en konijnenziekte en wiens vreemde instrumenten, koster en pastoor, op ironische wijze door Cyriel Buysse beschreven staan in zijn verhaal « De Bedevaart van Sinte Kornelis ». Buiten, bij het kerkportaal, lokken nl. twee korven met kippen en konijnen ; binnen bij het altaar wachten twee lege korven. De buitenmensen kopen een kip of konijn uit de volle korf, trekken met hun offer naar binnen, steken het daar in de lege mand. Is deze vol dan worden dezelfde dieren weer naar de lege korven buiten gebracht en zo wordt deze bloedloze offerande nimmer onderbroken.

Pierke De Clercq was een klein, taai mannetje dat zijn diminutief eerlijk verdiende. Voor zijn half dozijn kinderen moest hij meer dan vlijtig arbeiden. Van meimaand af trok hij naar Frankrijk om in de steenovens te werken. In de oogst ging hij labeuren bij de boer, die zijn huisbaas was en in de herfst kocht hij fruit. Bijna het gehele huisje lag vol okkernoten, die door iedereen vlijtig gepeld werden en 's zondags na de hoogmis stond Pierke op de dorpsplaats die noten te verkopen. Een paar manden voordien had hij op dezelfde plaats kersen aan de man gebracht, appels en peren. Hiermede beschouwde hij het maximum van zijn cumuls nog niet volledig bereikt. Elke winter kocht hij een partijtje vlas, dat hij dan zelf zwingelde en aan een vaste klant kwijtraakte. Zo had hij een jaar vol schone afwisseling, iets wat ik hem met terugwerkende kracht benijd. Hij sprak rustig en olijk met een lichte toon van zorgzaamheid in de lage stem. Lachte altijd maar langs één kant tegelijk. Ik ken er nog zo één.

Mijn grootmoeder had maar één oog. Een legende wil dat ze het andere kwijtraakte bij haar geboorte maar ik heb alle recht dit te betwijfelen.

Zij kwam uit het land van Streuvels, waar de heuvels iemands aandacht wakker houden. Eén van haar voorouders moet een nieuwe, dus betere methode uitgevonden hebben om de trekossen uit de streek gemakkelijker in te spannen. Ik geloof dat het aan het gareel te doen was, dat voortaan minder de dieren zou kwetsen. Als die voorloper het uit dierenliefde heeft gevonden, herken ik in hem een onvervalst voorvader.

Van geen enkel mijner voorouders bestaat nog een graf. Wie geen zerk over zich kreeg in die tijd, moest na tien jaar de put weer uit en kwam terecht op een knekelhoop, die dan voor het zicht weer met aarde werd bedekt. Telkens als ik langs de kerktoren te Leffinge of Machelen stap, moet ik een inspanning doen, — geen gekapte letters voorhanden zijnde —, om mij met het verleden te verbinden. Door die inspanning leeft dat verleden misschien sterker in mij voort dan bij anderen, die wel graven bezoeken kunnen.

Soms lig ik er over na te denken wie meer verrast zou opkijken en gelukkiger zou zijn bij een, helaas, uitgesloten ontmoeting, zij of ik.

Ten slotte is het maar beter voor hen dat zij mij niet hebben gekend. Tenzij bloed zo zou trekken dat ze knipogend zouden dulden dat ik al hun eeuwen samentas en neerdruk in een paar bladzijden voor anderen, die hen ook niet hebben gekend.